

Proefschrift Dolly Loomans: “Navigating housing beyond arrival” (samenvatting)

PBL-onderzoeker Dolly Loomans laat in haar proefschrift zien dat de huisvestingssituatie van EU-arbeidsmigranten in Nederland niet begrepen kan worden als een tijdelijk en lineair traject richting verbetering, maar als een grillig, ongelijk en vaak langdurig proces van aanhoudende onzekerheid. Zij maakt duidelijk dat onzekere woonvormen (zoals gedeelde huisvesting, informele constructies en particuliere huur zonder bescherming) voor veel migranten geen opstap zijn, maar een blijvende realiteit, waarbij zelfs kortdurende periodes van slechte huisvesting diepe en langdurige sporen nalaten in gedrag, keuzes en toekomstperspectief. Daarmee doorbreekt zij de hardnekkige beleidsaanname van tijdelijkheid, die substandaard huisvesting legitimeert en volgens haar niet alleen feitelijk onjuist is, maar ook structureel bijdraagt aan het in stand houden van woononzekerheid. Haar onderzoek maakt duidelijk dat de woonproblematiek van arbeidsmigranten geen tijdelijk of individueel vraagstuk is, maar een structureel ingebed fenomeen dat voortkomt uit de manier waarop arbeid, huisvesting en migratie in Nederland met elkaar zijn verweven.

Voor haar proefschrift onderzocht Loomans hoe de huisvestingssituatie van EU-arbeidsmigranten zich in de tijd ontwikkelt en welke verschillende patronen daarin zichtbaar zijn. Centraal staat de vraag in hoeverre migranten zich vestigen in nieuwe aankomstgebieden, zoals kleinere steden en landelijke regio's, of zij daar blijven of doorstromen naar grotere steden, en hoe deze bewegingen verschillen tussen groepen migranten.

Huisvestingstrajecten lopen uiteen van verbetering tot langdurige stagnatie. Sommige migranten maken na verloop van tijd de stap van onzekere huurvormen naar meer beschermde woonvormen, zoals sociale huur of eigen woningbezit. Voor een grote groep blijft die stap echter uit. Zij blijven langdurig aangewezen op gedeelde huisvesting, particuliere huur zonder bescherming of informele woonvormen. Binnen deze categorie wordt wel gewisseld van woonvorm of verlaat men uiteindelijk Nederland, maar doorstroom naar stabielere segmenten blijft zeldzaam.

Een belangrijk patroon is de ruimtelijke tweedeling. Migrantenvestigen zich doorgaans in hetzelfde type gebied waar zij aankomen. Migrantenvestigen met een relatief sterke sociaaleconomische positie komen vaker terecht in stedelijke gebieden en blijven daar ook. Lagere inkomensgroepen en flexibel werkenden vestigen zich juist vaker in landelijke gebieden. Dit leidt tot een structurele scheiding tussen stedelijke en rurale huisvestingstrajecten.

Daarnaast blijkt dat onzekere en slecht beschermde woonomstandigheden niet alleen een startfase vormen, maar vaak langdurig aanhouden. In de eerste jaren na aankomst zijn gedeelde woningen en informele inschrijvingen dominant. Hoewel deze situaties soms fungeren als opstap naar betere huisvesting, blijken ze in de praktijk voor veel migranten een blijvende realiteit. Deze vormen van huisvesting zijn bovendien vaak slecht geregistreerd en blijven daardoor deels buiten beeld in kwantitatieve data.

Kwalitatief onderzoek voegt hier een essentieel inzicht aan toe: **zelfs tijdelijke periodes van slechte huisvesting kunnen langdurige gevolgen hebben.** Ervaringen van stress, onzekerheid of dreigende dakloosheid laten sporen na in gedrag en toekomstverwachtingen. Ze beïnvloeden hoe migranten keuzes maken, risico's inschatten en streven naar zekerheid. Huisvesting is daarmee niet alleen een materiële kwestie, maar werkt diep door in hoe mensen hun leven vormgeven.

Tot slot laat het onderzoek zien dat huisvestingstrajecten niet simpelweg lineair verlopen van tijdelijk naar stabiel. Migranten ervaren en organiseren tijd op een meerlagige manier. Eerdere ervaringen beïnvloeden hoe zij hun huidige situatie beoordelen, terwijl verwachtingen over werk, gezondheid en gezin richting geven aan hun keuzes. Wat ooit acceptabel was als tijdelijke oplossing, kan onder veranderende omstandigheden onhoudbaar worden. Huisvesting wordt zo onderdeel van een voortdurend proces waarin verleden, heden en toekomst met elkaar verweven zijn.

Toegang tot huisvesting wordt in sterke mate bepaald door wat kan worden omschreven als een 'huisvesting-migratie-infrastructuur'. Dit netwerk van actoren en relaties speelt een centrale rol bij het verkrijgen en behouden van woonruimte. Het gaat daarbij niet alleen om informele circuits, maar juist ook om formele routes richting bijvoorbeeld koop- of sociale huurwoningen. Binnen deze infrastructuur opereren commerciële partijen zoals verhuurders, bemiddelaars, werkgevers, uitzendbureaus en hypotheekadviseurs, naast sociale netwerken van vrienden, collega's en partners. Economische belangen en sociale relaties lopen daarbij vaak door elkaar. Relaties kunnen tegelijk gebaseerd zijn op wederzijds voordeel en op vertrouwen of vriendschap, waardoor afhankelijkheden ontstaan die zowel kansen als kwetsbaarheden met zich meebrengen.

De rol van deze infrastructuur is bovendien niet tijdelijk, maar strekt zich uit over de gehele verblijfsduur van migranten. Sommige migranten blijven langdurig afhankelijk van bemiddelaars en tussenpersonen, terwijl anderen zich binnen deze structuren ontwikkelen tot actieve spelers. Zij gebruiken opgebouwde kennis, netwerken en middelen om hun positie te verbeteren, bijvoorbeeld door zelf woonruimte te verhuren aan andere migranten. Posities binnen deze infrastructuur verschuiven in de tijd, onder invloed van factoren zoals taalvaardigheid, sociale inbedding, kennis van het systeem en veranderingen op de arbeids- en woningmarkt.

De diversiteit in huisvestingstrajecten tussen EU-arbeidsmigranten is groot en begint al bij aankomst. Migranten met de laagste inkomens vestigen zich vaker in rurale gebieden en zijn relatief afhankelijk van gedeelde of informele woonvormen. In de loop van de tijd nemen deze verschillen eerder toe dan af. Huisvestingsposities lopen steeds verder uiteen, mede bepaald door inkomen, leeftijd en huishoudsituatie. Met name alleenstaande en oudere migranten, evenals midden- en lagere inkomensgroepen, blijven vaker langdurig in onbeschermde huursegmenten.

Kwantitatieve gegevens geven echter slechts een gedeeltelijk beeld. Zo kan iemand administratief als 'alleenstaand' geregistreerd staan, terwijl er feitelijk sprake is van een gezinssituatie in het land van herkomst. Financiële verplichtingen richting partner en kinderen beperken in zulke gevallen de mogelijkheden om te sparen of te investeren in betere huisvesting in Nederland. Deze transnationale realiteit werkt direct door in woonkeuzes en -kansen.

Een specifiek en vaak onderbelicht aspect is **informele huisvesting**.

Door te kijken naar inschrijvingen op niet-residentiële adressen, zoals recreatiewoningen of bedrijfspanden, ontstaat een scherper beeld van de omvang hiervan. Dat ongeveer één op de tien arbeidsmigranten op dergelijke adressen staat ingeschreven, wijst erop dat informele huisvesting structureel voorkomt en in werkelijkheid waarschijnlijk nog omvangrijker is dan zichtbaar in registraties.

De bevindingen maken duidelijk dat deze woonomstandigheden niet alleen wijdverbreid zijn, maar ook langdurig kunnen aanhouden. Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat de ervaring van huisvesting niet samenvalt met de formele situatie. Wat in statistieken als precair wordt

aangemerkt, wordt niet altijd zo beleefd, en omgekeerd kan een verbetering op papier gepaard gaan met blijvende gevoelens van onzekerheid. Huisvesting kent daarmee zowel een objectieve als een subjectieve dimensie, die niet automatisch met elkaar in de pas lopen.

Afhankelijkheden binnen de huisvesting-migratie-infrastructuur blijken bovendien veranderlijk. Voor sommige migranten vormen deze relaties een opstap naar meer zelfstandigheid en betere woonomstandigheden. Voor anderen leiden ze tot langdurige verstrengeling in ongelijkwaardige of zelfs uitbuitende situaties. Deze afhankelijkheden zijn geen vast gegeven, maar worden voortdurend gevormd door de wisselwerking tussen structurele omstandigheden en individuele levenslopen.

Zelfs ogenschijnlijk stabiele situaties, zoals langdurig wonen in gedeelde huur, blijken dynamisch wanneer ze van dichtbij worden bekeken. Kleine veranderingen (zoals meer zeggenschap over medebewoners, toegang tot buitenruimte of de vrijheid om een woning naar eigen smaak in te richten) kunnen een grote impact hebben op de ervaren kwaliteit van leven. Zulke verschuivingen blijven vaak onzichtbaar in kwantitatieve analyses, maar zijn bepalend voor hoe mensen hun woonsituatie beleven.

De combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek maakt zichtbaar dat huisvestingstrajecten niet te vangen zijn in één lineair model. Patronen in data laten een bepaalde volgorde zien, maar individuele ervaringen wijken daar regelmatig van af of geven er een andere betekenis aan. Dit onderstreept dat huisvesting niet alleen een opeenvolging van situaties is, maar een gelaagd proces waarin beleving, interpretatie en context een centrale rol spelen.

Aannames die het beleid sturen

Deze studie laat zien dat bestaande perspectieven op huisvesting van arbeidsmigranten tekortschieten. Ondanks jarenlange beleidsaandacht zijn de woonomstandigheden van EU-arbeidsmigranten in Nederland nauwelijks verbeterd. Een belangrijke oorzaak ligt in hardnekkige aannames die het beleid blijven sturen.

De eerste aanname is dat arbeidsmigranten per definitie tijdelijk zijn. Deze veronderstelling legitimeert al jaren ondermaatse en tijdelijke huisvestingsoplossingen, zoals grootschalige wooncomplexen aan de randen van gemeenten of op bedrijfsterreinen. In de praktijk blijkt echter dat een aanzienlijk deel van de migranten zich langdurig in Nederland vestigt. Sommigen stromen door naar sociale huur of kopen een woning, anderen blijven langdurig hangen in onzekere woonvormen. In beide gevallen geldt dat zelfs **kortdurende periodes van slechte huisvesting langdurige gevolgen hebben voor levensloop en kansen.** Tijdelijkheid is daarmee geen neutrale fase, maar een bepalende factor die ongelijkheid kan bestendigen.

Deze bevinding ondergraaft de logica van beleid dat inzet op tijdelijke opvang als structurele oplossing. Wie feitelijk blijft, heeft geen tijdelijke voorziening nodig, maar toegang tot de reguliere woningmarkt en de mogelijkheid om een bestaan op te bouwen dat verder gaat dan werk alleen. Huisvesting moet niet alleen functioneel zijn, maar ook sociale participatie en bestaanszekerheid mogelijk maken.

De tweede aanname is dat de problematiek vooral voortkomt uit misstanden bij uitzendbureaus en malafide verhuurders. Hoewel deze praktijken aantoonbaar bijdragen aan kwetsbare posities, ligt de kern van het probleem dieper. Ook migranten die niet afhankelijk zijn van dergelijke constructies ervaren structurele woononzekerheid. **De oorzaak ligt in de**

combinatie van een sterk geflexibiliseerde arbeidsmarkt en een steeds minder toegankelijke woningmarkt.

Flexibele arbeidsrelaties maken het moeilijk om stabiel inkomen en langdurige contracten op te bouwen, wat directe gevolgen heeft voor toegang tot reguliere huisvesting. Tegelijkertijd zorgen stijgende woonkosten en schaarste ervoor dat zelfs migranten met werk moeilijk een stabiele plek vinden. In deze context blijven tussenpersonen een sleutelrol spelen, niet als uitzondering maar als structureel onderdeel van het systeem.

Het gevolg is dat afhankelijkheid geen incident is, maar een ingebakken kenmerk van de huidige inrichting van arbeid en huisvesting. Deze afhankelijkheid kan zowel faciliterend als beperkend werken. Sommige migranten benutten netwerken en bemiddelaars om vooruit te komen, terwijl anderen erin vast blijven zitten. Zonder ingreep in de onderliggende structuren blijft deze dynamiek bestaan.

De studie pleit daarom voor een bredere benadering van het vraagstuk. Huisvesting van arbeidsmigranten kan niet los worden gezien van de werking van de arbeidsmarkt en de toegankelijkheid van de woningmarkt als geheel. Beleidsmaatregelen die zich uitsluitend richten op excessen missen de kern van het probleem.

Daarnaast maakt het onderzoek duidelijk dat huisvestingstrajecten niet uniform zijn. Ze kunnen zich ontwikkelen richting stabiliteit en verbetering, maar net zo goed stagneren of verslechteren. Ze verlopen zelden lineair en worden gekenmerkt door onzekerheid, omwegen en terugval. Deze variatie is niet alleen materieel, maar ook ervaringsgericht: dezelfde woonsituatie kan door verschillende mensen fundamenteel anders worden beleefd, afhankelijk van hun achtergrond, positie en verwachtingen.

Huisvesting fungeert daarbij als scharnierpunt tussen verleden, heden en toekomst. Eerdere ervaringen beïnvloeden huidige keuzes, terwijl verwachtingen over werk, gezondheid en gezinsvorming richting geven aan wat als acceptabel wordt gezien. Wie langdurig in onzekerheid heeft geleefd, kan stabiliteit anders waarderen of juist moeilijker bereiken. Wonen is daarmee geen geïsoleerd domein, maar verweven met bredere levenslopen.

De kern van deze studie is dat huisvesting van arbeidsmigranten begrepen moet worden als een dynamisch en relationeel proces, niet als een vaststaand traject met een voorspelbaar eindpunt. Dit vraagt om een fundamenteel andere benadering in zowel onderzoek als beleid: minder gericht op standaardpaden en meer op variatie, tijdsdynamiek en structurele samenhang.

Compilatie, lees voor de juiste context het proefschrift:

<https://dare.uva.nl/search?identifier=b4f79b0a-8b5e-4082-9084-cdefe3df7c6e>

Videoregistratie van de verdediging: <https://hva-uva.cloud.panopto.eu/Panopto/Pages/Viewer.aspx?id=6ff49176-4424-41e0-9e34-b3cd010833c6>

LinkedIn Dolly Loomans: <https://www.linkedin.com/in/dolly-loomans/>

Publicatie PBL onderzoeksrapport - Wie komt, wie blijft, wie vertrekt?:

<https://www.pbl.nl/publicaties/wie-komt-wie-blijft-wie-vertrekt>

Nieuwsbericht UvA Folia: <https://www.folia.nl/nl/wetenschap/171085/uva-promovendus-maakt-korte-metten-met-beeld-van-tijdelijke-arbeidsmigrant>

Nieuwsbericht Planbureau voor de Leefomgeving:

<https://www.pbl.nl/actueel/nieuws/proefschrift-pbl-onderzoeker-dolly-loomans-over-huisvesting-arbeidsmigranten>